

Lars Erik Larsson:

Sörmländska spelmän

En bok som aldrig blev tryckt.

Successivt utökad och illustrerad.

[Läs efterskriften!](#)

Klicka på namn i listan så kommer du till resp. person:

Vi välkomnar ändringar, tillägg och foton!

KALLE I NÄSSTUGAN se KARLSSON KARL EDVARD	3
KALLE I SLIPARHÄLL se ANDERSSON KARL AUGUST.....	3
KALLE PÅ NÄSET se ERIKSSON KARL ERIK.....	3
KALLE RUND eller SPEL PELLE se PETTERSSON KARL GUSTAF.....	3
KALLIN ANDERS WILHELM fiol	3
CARL ERIK I LIND se ERIKSSON CARL ERIK	3
CARLSSON ANDERS GUSTAF fiol.....	3
KARLSSON AUGUST fiol.....	3
KARLSSON ELSA MARIA GUNBORG fiol	4
KARLSSON ERIK EVALD fiol	4
KARLSSON ERNST, "ERNST I BYN" fiol	4
KARLSSON JOHAN fiol.....	4
KARLSSON JOHAN fiol.....	5
KARLSSON JOHAN GOTTFRID, "SJÖSA-KALLE" fiol.....	7
KARLSSON KARL fiol	8
KARLSSON KARL ALEX SET fiol	8
KARLSSON CARL ARVID fiol.....	8
KARLSSON CARL ARVID fiol.....	8
KARLSSON KARL ARVID, "SPEL-ARVID" fiol.....	10
KARLSSON KARL AUGUST fiol.....	13
KARLSSON KARL DAVID fiol	13
KARLSSON KARL EDVARD, "KALLE I NÄSSTUGAN" fiol.....	14
KARLSSON KARL ERIK fiol.....	14
KARLSSON KARL JULIUS fiol.....	14
CARLSSON CARL MAGNUS fiol	14

KARLSSON KARL OSKAR, ”JAKOBSBERGEN” fiol	15
KARLSSON KARL OSKAR, ”SKYRTORPAREN” fiol	15
CARLSSON KARL UNO fiol.....	16
CARLSSON KNUT VILHELM fiol	16
KARLSSON LARS JOHAN fiol.....	16
KARLSSON LINUS VITALIS fiol.....	17
KARLSSON MARIA MATILDA se LINDBLOM MARIA MATILDA	17
KARLSSON NILS FREDRIK fiol	18
KARLSSON PER ALLAN fiol	18
KARLSSON RAGNAR nyckelharpa	18
KATTRINÄ I KLÖVHÄLLA se RINGMAR EDIT AMANDA	19
KJELLBERG ANDERS GUSTAF fiol	19
KJELLBORG ROBERT LUDVIG fiol orgel	19
KJELLGREN KARL ERIK fiol	20
KLAS I VIKÅ se LUNDQVIST KLAS AUGUST	20
KOLAR-KALLE se JANSSON KARL FREDRIK.....	20
KOLTORPEN fiol.....	20
KORNBON se ANDERSSON ANDERS PETTER	20
KÄLLMAN GUSTAF ALFRED sång	20
KÄLLSTRÖM ADOLF FREDRIK fiol	21
KÄLLSTRÖM GUSTAF THEODOR fiol	21
EFTERSKRIFT	21

KALLE I NÄSTUGAN se KARLSSON KARL EDVARD

KALLE I SLIPARHÄLL se ANDERSSON KARL AUGUST

KALLE PÅ NÄSET se ERIKSSON KARL ERIK

KALLE RUND eller SPEL PELLE se PETTERSSON KARL GUSTAF

KALLIN ANDERS WILHELM fiol

Dräng från Kjulsta, Kjula s:n

Född 7/5 1848 i Backsta soldattorp, Kjula s:n.

Son till soldaten Anders Kallin och Anna Christina Lindblom.

CARL ERIK I LIND se ERIKSSON CARL ERIK

CARLSSON ANDERS GUSTAF fiol

Smed från Hållet, Näshulta s:n.

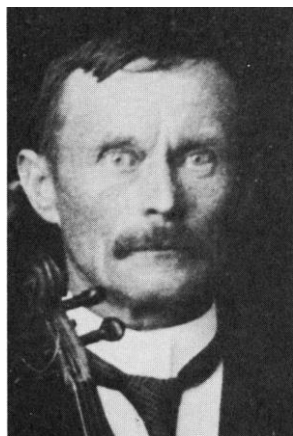
Född 17/9 1817 i Vässinge, Näshulta s:n.

Son till spelmannen och torparen Carl Andersson och Anna Catharina Andersdotter.

Gift med Anna Sofia Jonsdotter.

Flera melodier efter honom spelades av sonen Frans Gottfrid Andersson och upptecknades av denne. Ingår nu i Olof Anderssons samling Sörmländska låtar.

KARLSSON AUGUST fiol

August Karlsson
Ur "August Karlssons låtar",
Uplands o Södermanlands Spelmannsförbund 1987

Trädgårdsmästare från Edeby gård, Helgarö s:n.

Född 1874 i Sigtuna.

Son till färjkarlen, fiskaren och spelmannen Karl Erik Karlsson.

Död vid en trafikolycka 1952.

Gift med Lydia Sandström.

Fadern var säkerligen en av de första som spelade durspel, den äldsta typen av dragspel.

August flyttade som 4-åring med sina föräldrar till Rosersberg, Norrsunda s:n i Uppland, där Vingåkersspelmanen och skolläraren Anders Petter Andersson år 1882 tillträdde klockartjänsten därstädes och som lärde August spela fiol då denne var i 15-års åldern.

August lärde sig trädgårdsmästareyrket vid Rosersbergs kungsgård och efter att ha lärt yrket från grunden erhöll han olika anställningar. Åren 1898-99 var han trädgårdsarbetare, folkdansare och extra spelman på Skansen. År 1899 gifte han sig med Lydia Sandström, syster till spelmannen Martin Sandström, fadern till den som berättat detta, nämligen spelmannen Gösta Sandström från Täby.

I början av 1900-talet tog August Karlsson anställning vid Edeby gård i Helgarö s:n, där han träffade många spelmän och lärde sig gamla låtar från de trakterna. Åren 1911-17 var han trädgårdsmästare vid Stålhamra gård i Täby, Uppland och därifrån flyttade han tillbaka till Rosersberg, Norrsunda s:n år 1917.

Där fanns vid den tiden en mängd goda spelmän. Bland dessa kan nämnas Vängelin i Smedstorpet och urmakare Berg, båda födda på 1840-talet. Stav och Strid var två ännu äldre spelmän, födda under 1810-talet. Speciellt genom att lyssna och spela med de båda förstnämnda lärde sig August många gamla goda låtar efter de äldre spelmännen.

Ovanstående ger förklaringen till Augusts stora, icke förut upptecknade repertoar från såväl Södermanland som södra Uppland, men genom ett omfattande uppteckningsarbete av Gösta Sandström under slutet av 1930-talet och i samarbete med Augusts son Ragnar Karlsson föreligger inom kort ett låthäfte om ett 50-tal låtar efter August Karlsson – traditionsbundna till både Södermanland och Uppland. Samlingen utges på Almqvist & Wiksells förlag.

Som kuriosas kan nämnas att August Karlsson, påverkad av svågern Martin Sandström, deltog i en spelmanstävling i Karlskoga 1923, där han placerade sig på en hedrande 3:e plats efter svågern, som belade 2:a platsen och segaren, den för alla sörmlänningar inte helt okände Gustaf Wetter. (Brev från Gösta Sandström Täby till förf. 1984)

KARLSSON ELSA MARIA GUNBORG fiol

Bonedotter från S. Karingboda, Ösmo s:n.

Född 12/6 1900 i Karingboda, Ösmo s:n.

Dotter till hemmansbrukaren Johan Gustaf Carlsson och Valborg Ulrika Nilsson.

Hon var också en utmärkt sångerska. (Sörmlandslåten nr 2-3 1972).

KARLSSON ERIK EVALD fiol

Dräng från Betlehem, Österåkers s:n.

Född 7/3 1889 i Betlehem, Österåkers s:n.

Son till spelmannen och kyrkvaktaren Karl Ersson och Brita Ersdotter.

Även hans broder Johan var en framstående fiolspelman.

Evald emigrerade den 14/9 1906 till USA. Trots sin ringa ålder vid utvandrandet hade han enligt Millerste-Kal redan gjort sig ett namn som spelman.

KARLSSON ERNST, "ERNST I BYN" fiol

Spelman från Frändsta, Helgesta s:n.

En vals efter denne spelman, som förresten var notkunnig, spelades av August Leander Hagberg och upptecknades av Olof Andersson. Valsen ingår som nr 422 i Anderssons samling Sörmländska låtar. Även en polska efter Karlsson upptecknades av Andersson och återfinns i samma låtsamling under nr 430.

KARLSSON JOHAN fiol

Skräddare från Draget, Bälinge s:n.

Född 20/9 1858 i Nynäs, Bälinge s:n.

Son till statdrängen Carl Johan Olsson och Stina Lisa Persdotter.

Gift 2:o med Elin Charlotta. Johansson.

Han saknade fötter och kunde följaktligen endast med mycket stora svårigheter förflytta sig. Det har berättats, att han utöver sitt huvudsakliga yrke även bröt ut tänder på av tandvård ansatta personer.

Han var mycket duktig att vissla och spela fiol.

(Brev från Thure Enberg till pastorsämbetet i Bälunge församling. Kopian förvaras i SSF:s arkiv i GW-stugan i Malmköping.)

KARLSSON JOHAN fiol

Kyrkvaktmästare från Betlehem, Österåkers s:n.

Född 27/3 1885 i Betlehem, Österåkers s:n.

Son till spelmannen och kyrkvaktaren Ersson och Brita Ersdotter.

Drunknade midsommarafton 1914.

Han hade lärt sig spela av fadern. Även farfadern Erik Karlsson var fiolspelman.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Millerste-Kal hade som ung fått undervisning av Johan Karlssons far och Millerste-Kal har i sina omfattande minnesanteckningar från sin hemsocken en mängd historier omkring musiken och spelmännen i hemtrakten. En av dessa skildringar handlar om spökerier och han kallar uppsatsen "Khevenhüller-Familjen Spökar". I denna skildring spelar Johan Karlsson en framträdande roll.

"Khevenhüller-Familjen Spökar uti Österåkers Kyrka Sörmland – kanske därför att flere av Sönerna Khevenhüller slutadt livet mer eller mindre Tragiskt och i främmande Land.

Salig Kyrkvaktaren Karl Ersson (Undertecknads lärare i Fiolspel), samt Kyrkvaktarens son Johan Karlsson, död genom drunkning 1914, var även kyrkvaktare och spelman som fadern, omtalad för mig, att vid flera tillfällen, då de inkommit i Österåkers Kyrkas Sakristia funnit hela Familjen Khevenhüller bänkade runt det stora bordet, där de troligen hållit Familjeråd om sina uti Österrike förlorade Jordagods samt därom,

att de ej hela Familjen, få vila uti samma grav. De hava Familjegraven i Österåkers Kyrka.

Före dessa seanser å tidiga Söndags-morgnar, den mörka och kalla årstiden då Kyrkvaktaren redan å Lördagskvällen fick börja Elda, och mycket tidigt å Söndagsmorgonen underhålla Eldfyren, – då kunde det plötsligt höras Galopperande hästars hovar, de stannade utanför Sakristian, det var långväga, rolösa Khevenhüllrar, som kommo till Familjerådet.

Då kyrkvaktaren hörde Häst-trampet, lämnade han Sakristian, gick in i Kyrkan och fyrade på Elden och aktade sig noga att åter gå in uti Sakristian ty där hördes rassel av Wapen och dova röster. Någon gång glömde sig Kyrkvaktaren och tittade in i Sakristian men blev då sjuk."

Därefter berättar Millerste-Kal om hur "Khevenhüller Spökade med Troll-Fiolen."

"Att Troll-Fiolen, tillverkad av undertecknad år 1902 vilken av Musikhistoriska muséet, Stockholm äges sedan 1922, – är i besittning av någon mystisk Egenskap, torde framgå av följande:

Det var en Lördags-eftermiddag Vår-Wintern år 1906, som min Spelmanskamrat, Kyrkvaktaren Johan Karlsson från Kyrkvaktare-bostället Betlehem, Österåkers socken, Sörmland, besökte mig i mitt Föräldrahem, Säby Norrgård, som ligger i närheten av Österåkers Kyrka, – Kyrkvaktare Johan och jag skulle under den följande Natten spela fiolmusik på en Bjudnings-Bal hos bekanta ungdomar uti grann Socknen Julita.

Kyrkvaktar Johan, som var en glad och hurtig Yngling, sade då till mig:

– Har du sett på Fan att 2 strängar på min Fiol sprungit av, och vi som skall spela på Bal i Natt. Hur Farao skall det gå för sig?

Jag svarade:

– Efter vad jag tror, så spelar du Johan nästan lika bra som Ole Bull, han klarade spelet med blott en sträng.

– Men så hade han också en Troll-Fiol, sade Johan.

– Ja, vad trollfiol anbelangar, så är väl en annan lika god som en ann, sade jag.

– Det var just dit jag ville komma, skrattade Kyrkvaktar Johan sig en Mullbänk.

Och därmed fick Kyrkvaktar Johan medtaga min Troll-Fiol till Österåkers Kyrkas Sakristia för att vänja sig litet vid tonlägena tiden han passade Wärme-Kaminen i Kyrkan, – det var nämligen så, att Kyrkvaktaren under Wintertiden fick börja och varmt uti Kyrkan redan på Lördagseftermiddagen och så hålla vid något så när Liv under Natten, genom att skovla in mycket Lördagskvällen och mycket tidigt å Söndagsmorgonen fortsätta

Alltså satt Kyrkvaktar Johan denna Lördagseftermiddag emellanåt och knäppte på Troll-Fiolen uti Österåker Kyrkas Sakristia, då hände sig, – sen kvällsmörkret lagt sitt tunga dok nejden, – att Kyrkvaktar Johan under en stund lade Troll-fiolen gamla bastanta Bordet uti Sakristian för att se till Eldningen i därvid fick han höra Hästhovars tramp utanför på Landsvägen, anade Kyrkvaktar Johan att det gamla vanliga 'Khevenhüller-var i faggorna, vilket även alltid gjorde visit uti Sakristian, – och Kyrkvaktar Johan strax därpå hörde vackra men mycket vemodiga Fiol-toner från Sakristian, – smög han sig tyst dit in för att se, vem som spelade så underliga Melodier, just som Kyrkvaktar Johan steg in i Sakristian, – försvann rakt igenom den tjocka Mur-väggen en gånglig Ryttagestalt, som hade mörka Mustascher och Pipskägge och var klädd i en lång, svart, fladdrande axelkappa samt en svart, vidbrättig Hatt, neddragen över ett långt svart Hår.

– Då va Pipskägge Tjivenhiller, då kan ja svära på, sade Kyrkvaktar Johan till mig, då vi senare på Lördagskvällen åkte släde till Balen i Julita socken.

Angående detta Namn, Pipskägge Tjivenhiller, så var det den gamla ortsbefolkningens Småde-Namn på Friherre Paul Khevenhüller, som till sin död år 1655 Disponerade stora delar av både Julita och Österåker socknar.

Rörande Friherre Paul Khevenhüller som hastigt dog 9/12 1655 uti Rikssalen å Stockholms slott, där han samma dag med övriga Riksråd bevestadt Döpelse-akten av sedermera blivande Konung Carolus XI.

Omtalade för undertecknad både gamle Kyrkvaktare Karl Ersson och dennes son följande Kyrkvaktare Johan Karlsson att Gamle pipskägge Tjivenhiller åtskilliga gånger Spökadt uti Kyrkans Sakristia, vilket händt vid de tillfällen, då Kyrkvaktaren under den mörka och kalla årstiden, å mycket tidiga Morgontimmar till Söndagen varit och skött om Wärme-Kaminen i Kyrkan, – då hade plötsligt hörts, Galloperande Hästars Hovar, som stannat utanför Sakristian, det var långväga, Rolösa Khevenhüllrar, som kommo till Familjerådet, hela Khevenhüller-Familjen bänkade sig runt det stora Bordet, i Sakristian, där de troligen höllo Familjeråd om sina uti Österrike förlorade Jordagods, samt därom, att icke hela Familjen kom att vila i samma grav, – dova röster och Vapenrassel gav till känna hur länge Familie-rådet pågick, – och då höll sig Kyrkvaktaren Visligen uti Kyrkan. Någon gång glömde sig Kyrkvaktarn och tittade in uti Sacristian innan Familie-rådet hade försvunnit, – men blev då Sjuk, av det han såg.

Emellertid det mystiska Tjivenhiller-Spöket, som spelade å Troll-Fiolen förut omskrivna Lördagskväll, hade naturligtvis sig bekant, att Kyrkvaktar Johan skulle spela på denna Troll-Fiol tillsammans med mig hos en Familj uti gården Stockholm i Julita socken, – denna Familj, – som år 1906 bodde där, voro Illigitima Ättlingar både av den spökande Friherre Paul Khevenhüller såväl som av dess måg Friherre Mathias Palbitzky å Julita gård, den senares Son-Son Löjtnanten vid Södermanlands Regemente, Friherre Gideon Fredric Palbitzki, född år 1701 å Julita gård, hade nämligen enligt Sägner ett Kärleksförhållande med Tjänsteflickan Anna Gerling, som hade tjänst hos Palbitzki Familjen å Julita Gård, – och föddes deras oäkta dotter å Hösten år 1733, vilket även bekräftas av Oppunda Härads Domböcker Åren 1734-1735. Det var hos denna oäkta Khevenhüllers och Palbitzki-Dotters Ättlingar i gården Stockholm, Julita socken, som Kyrkvaktar Johan och jag denna, Lördags-Natt år 1906, spelade på Bal, en mycket trevlig Bal, som dock för oss spelmän fick ett mystiskt inslag, därigenom att Troll-Fiolens G-sträng brast av under Spelet.

Då svor Kyrkvaktar Johan:

– Jäkla Tjivenhiller! det var han som förstörde Strängen, – Men, dra på trissor, strängen ljuder i alla fall, som när den fanns kvar på fiolen, tillade Kyrkvaktar Johan snopen och glad, – och däri hade han rätt – ty just då spelade Kyrkvaktar Johan Kaplans Erkers Vals, Komposition av Widmark, och den Original-Melodien går ej att spela enligt Originalsättningen, om G-strängen icke finns å Fiolen – men! – då förstod både Kyrkvaktar Johan och jag att Tjivenhiller-Spöket var med i spelet och hjälpte till, och det tyckte vi också var Friherre Khevenhüllers skyldighet, ty vi spelade ju till Dans för hans egen Släkt, den enda Släkt till Friherre Khevenhüller och hans Måg Friherre Palbitzki, som troligen fanns kvar uti Julita, socken 1906? Detta är upptecknat av mig spelman Millerste-Kal.”

Johan Karlsson, Österåker
Teckning av Millerste-Kal

och tog

under

elda
Elden
kol på
därmed.

över
på det
Kyrkan,
då
Spöket'
då

Millerste-Kal komponerade en melodi till minnet av Johan Karlsson, en melodi han kallade Sorgetoner vid en Spelmans död. Så här skriver Millerste-Kal i anslutning till kompositionen:

”Detta musikstycke har jag komponerat till minne även av mina bästa spelkamrater i Österåker socken, kyrkvaktaren, skomakaren, cykelreparatören m.m. Johan Karlsson i kyrkvaktarbostället Betlehem, Österåker.

Kyrkvaktarsysslan, som min spelkamrat Johan fick, på grund av socknens välvilja, övertaga blott 15 år gammal vid faderns död år 1900. Hade före Johans fader även dennes fader varit Kyrkvaktare i Österåker. Denne kallades Kaplans Erker, emedan han bodde i drängstugan vid Kaplansgården och var dräng och gammal trotjänare åt socknens komminister. Troligen hade ännu äldre generationer av denna släkt varit kyrkvaktare.

Emellertid, min spelkamrat Kyrkvaktar Johan blev den siste av sin släkt att äga kyrkvaktartjänsten på grund av sin sorgliga död genom drunkning i sjön Ölaren vid badning i midsommarveckan år 1914 blott 29 år gammal, och dubbelt tragisk var hans död, ty han skulle om några dagar ingått äktenskap med Anna i Backa. Det skulle lyst 3:dje sista gång, samma Söndag som prästen i stället fick uppläsa hans dödsfall. Hans fästmo Anna blev alldeles utom sig av sorg och måste vid begravningen hållas med tvång. Hon ville kasta sig ned i graven. Hon köpte för sina pengar en vacker gravplats och reste en gravsten däröver i närheten av sakristian åt sin Johan.

Elaka tungor fingo mycket att förtala om Anna, då hon sen gifte sig knappt mer än året efter Johans död med Alfred Olsson i min hemby Säby. Denne Alfred tyckte om Anna, innan Johan vann hennes hjärta. Alfred fick dra sig tillbaka. Han reste till Amerika och blev cowboy. Efter Johans död, återvände Alfred till Sverige och övertog sin fars jordbruk. Han träffade åter Anna, de gifte sig och de elaka tungorna sade då:

– Jo, då ä vackert då, te sörja Johan så öppåt väggarne, å så glömmä bort´en, innä åre ä gångi, å gå sta å giftä säj mä Alfred.

Men när de elaka tungorna sedan förnummo, att både Alfred och Anna gick gemensamt och snyggade opp Johans gravkulle litet emellan, då teg förtälet, men det tänktes:

– Hon var bättre än vi trodde.

Ja, knappt 10 år fick Anna leva efter sin Johans död 1914. Nu vilar även hon på de tystas gård. Hon blev hastigt sjuk och dog efter några dagar. Hon tillhörde en duktig, arbetsam släkt. Det samma kan sägas om min salig spelkamrat, kyrkvaktare Johan Karlsson. Han tillhörde den sort av människor, som genom sitt ärliga och goda sinne och sprittande levnadslust bli omtyckta av alla. Det var grymt att min spelkamrat skulle dö så ung, under sådana omständigheter. Jag gjorde därför en sorgesång till hans minne.”

Sorgesången ingår i Millerste-Kals samlade anteckningar som i kopia förvaras i SSF:s samlingar i GW-stugan, i Malmköping.

KARLSSON JOHAN GOTTFRID, ”SJÖSA-KALLE” fiol

Signalmästare från Södertälje.

Född 21/11 1893 i Lilla Smedstorp, Bälinge s:n.

Son till torparen Johan Edvard Carlsson och Anna Lovisa Nilsdotter.

Inför Karlssons 70-årsdag hyllades han i en artikel av Thure Enberg i en av Sörmlands tidningar. Ur notisen, klippt ur okänd tidning och förvarad i SSF:s arkiv i GW-stugan, i Malmköping; citerar jag:

”Jubilaren är genuin sörmlänning och född i Smedstorp i Bälinge s:n. Med föräldrar och syskon flyttade han i mycket unga år till Lötendal i Torsåkers s:n, där han gick i skola och kom sedermera ut i förvärvslivet.

Gottfrid Karlsson har vid sidan av järnvägsmannayrket hunnit med att ägna sig åt flera hobbies. Det kan sålunda nämnas, att han är en god spelman och har med sin fiol under årens lopp varit med och spelat vid åtskilliga tillfällen och i olika sammanhang. Han är medlem av Södertälje Spelmanslag sedan dess

bildande och sköter såsom kassör föreningens ekonomi. Sedan 1935 är han intresserad medlem av Södermanlands Spelmansförbund.

Det bör även framhållas att Karlsson är en mycket skicklig fiolbyggare med c:a 20 skapelser, av vilka flera är synnerligen goda instrument. Han har även byggt en nyckelharpa, två Hardangerfeler samt två nattfioler, vilka sistnämnda man spelar på, då man bor i hyreshus och ej får störa grannarna, som Gottfrid själv brukar säga.

Alla instrument är förfärdigade med mycken stor precision, något som medlemmarna av Sveriges Fiolbyggarförbund får lära sig. Att jubilaren är mångårig medlem är självklart och en mycket aktiv sådan med sekreterarposten i fiolbyggarklubben Mencur i Stockholm på meritlistan.”

KARLSSON KARL fiol

Gästgivareson från Ålsätter, Västra Vingåkers s:n.

Född 6/2 1834 i Ålsätter, Västra Vingåkers s:n.

Son till spelmannen och gästgivaren Karl Jönsson och Brita Olsdotter.

Död 23/10 1880.

Gift med Anna Larsdotter.

Han var en skicklig fiolspelare och notkunnig. Han hade lärt sig spela av August Widmark. (Ur anteckningar i SSF:s arkiv i GW-stugan, Malmköping)

KARLSSON KARL ALEX SET fiol

Bokhållare från Strångsjö, Stora Malms s:n.

Född 3/10 1884 i Strångsjö, Stora Malms s:n.

Son till handlanden John Julius Set Karlsson och Sofia Alexandra Karlsson.

Gift med Elsa Trosell.

Karlsson var notkunnig. Han deltog bl. a. vid den stora riksspelmansstämman på Skansen 29-31/7 1927.

Seth Karlsson var Södermanlands Spelmansförbunds förste ordförande åren 1925-31.

KARLSSON CARL ARVID fiol

Arrendator från Gransta, Runtuna s:n.

Född 15/8 1875 i Kappsta, Lids s:n.

Son till drängen Carl Gustaf Andersson och Anna Sofia Jansdotter.

Gift med Emma Josefina Carlsson.

Han var Karl Gustaf Lindells verkliga läromästare. Själv var han elev till Spel Andersson i Spånga och efter honom hade han många av de låtar han spelade. (Andersson Olof, Sörmländska låtar)

KARLSSON CARL ARVID fiol

Lantbrukare från Gnesta.

Född 21/8 1863 i Åsäng, Länna s:n.

Son till hemmansägaren Carl Johan Jansson och Brita Sophia Zetterlund.

Redan i unga år medföljde han föräldrarna, då de flyttade till Lundby i Lilla Malma s:n. En del av hans melodier är från Länna, andra från Lilla Malma.

Arvid började spela vid 8-9 års ålder och lärde då hos fjärdingsman Henriksson, som bodde vid Kälarnekrogen i Länna. Sedan lärde han också något av klockare Eklöf i Hyltinge och skomakare Malmgren i Malmköping.

På bröllops- och lysningsdanser spelade han ofta tillsammans med ”Lille Sven” från Lilla Malma. Denne var egentligen östgöte och han sjöng till låtarna många gånger mycket grova texter, som exempelvis följande till en polska:

Hör du gubbe lilla, vill du låna hus?
Har du blanka pengar, får du ta min mus.
Kom trettondagen ska du få si´na.

Arvids gamla farmor Maria Margareta Ersdotter kunde sjunga många gamla melodier och hennes bror Pelle i Sandvik var en duktig fiolspelman.

Man dansade i Lilla Malma slängpolska, hambopolska, gamla valser, schottis och fingerpolkett i Karlssons barndom. När någon frågade honom om Sjuskövelappen, sa han att hans farmor dansat den och han kom ihåg några ord:

Nu ska vi dansa mä skäggeloppa...

Ett stort bröllop hade Arvid varit med på vid Torvmossavädd i Ärla s:n. någon gång mellan 1881-1883. Det varade från söndag till tisdag. ”Lille Sven” och han var spelmän. Det var Oskar Andersson från Länna som gifte sig med Ida Jonsson, dotter på stället. Borden var dukade ute i det fria. Varje maträtt spelades fram till bordet. Prästen dansade brudpolska med bruden.

– Innan di sluta på natten, allra sist, spelades långdansen i alla möjliga krokar genom rummen. Di låg på golvet i halm. Bäddar var överallt för ungdomen i syskonbädd. Gubbarna satt och söp hela natten. Bland ungdomen var det väldigt skoj och oväsen så att ingen kunde sova ordentligt. På bröllopet andra dag var det en pajas. Han var klädd i palter ungefär som Judas. Påsmetad i ansiktet med sot eller kimrök, stormhatt och en käpp i handen. Gick omkring å pratade och såg så gammal ut som möjligt. Man dansade kronan av bruden efter sista polskan. Då tog man alltid brudpolskan.

Så berättade Arvid minnet av ett stort bondbröllop i slutet av 1800-talet.

Som pojke gjorde sig Arvid en lur.

– Då va när di bodde i Lundby.

Eljest mindes han inte lurar från Lilla Malma, men i Länna, där det fanns stora skogar, hade man både lur och bockhorn. Luren var mer än en halv meter lång och vidgades vid mynningen. ”Som en klarinett” sågade man av en trädgren, holkade ur den och klistrade ihop. En välgjord lur skulle vara lindad med rötter för att den skulle bli tät. Karlsson kom ej ihåg om det var näver om. Det blev ej något vackert ljud när de blåste. Arvids farfar hade berättat att ”di hade lurar i var gård när då fanns vargar. När di gick ut på kvällen voro di rädda för vargar och blåste då i luren”.

På valborgsmässoafton eldades och då blåste man även i lurarna. Detta var i Länna s:n. Var by tände eldar. Invid Åsäng på ett högt berg tändes eld och dit kom man då både från Kroknäs och Stordal. En dräng i Malma hade ett oxhorn som han blåste i på valborgsmässoafton.

Låtar från Lilla Malma och Länna efter Arvid Karlsson har upptecknats av N. Dencker och ingår i ULMA:s samlingar under acc. nr. 9047.

KARLSSON KARL ARVID, "SPEL-ARVID" fiol

Snickare från Nyköping.

Född 21/12 1908 i Svärta s:n.

Son till stataren, senare vägarbetaren Karl Edvard Karlsson och Gärda Matilda Eriksson.

Gift med Gudrun Kristina Venngren.

Arvid var 11-12 år gammal då han fick sin första fiol av fadern. I början försökte han lära sig själv att spela, men senare erhöll han undervisning av konsertmästare "Chappe" Sandal i Norrköping, som han betraktar som en fantastisk lärare.

I hans släkt fanns två morbröder som spelade dragspel och vid 14-15 års ålder började Arvid spela tillsammans med dem på danser och andra tillställningar.

Hans farmor hade en bror som spelade fiol.

– Olof Andersson var och tecknade upp låtar hos honom, berättar Spel-Arvid. Vid samma tid 1929-1930 var Olof Andersson och tecknade upp låtar som jag hade.

Och Arvid berättar vidare:

– Axel Fredrik Bergström lärde jag känna, Anders Andersson i Ingemundsta, Lästringe likaså. Lärde känna en massa spelmän under årens gång: Hjort-Anders, Johan Olsson, Viksta-Lasse, Eric Sahlström, Ester och Jon-Erik Öst, bröderna Wernberg från Sundsvall m.fl.

På min fråga hur många äldre låtar han kan spela svarar han:

– Jag kan nog ett femtiotal riktigt gamla låtar.

Dessutom har han komponerat uppemot 300 egna melodier och han är både gehörspelarare och notkunnig.

I ett tiotal radioprogram har han medverkat samt vid inspelningen av fyra LP-skivor. Utöver fiolen trakterar han även "lite nyckelharpa", som han själv uttrycker det.

I Sörmlandslåten nr. 1 1981 finns en uppsats av Sol-Britt Sundvall, där hon berättar om denne ödmjuka och fine storspelman. Hon är en av hans många vänner och hon säger:

"Arvid är så känd av bland oss folkdansare och spelmän, att en presentation egentligen är onödig, men jag vill ändå gärna återge något om hans person."

För Sol-Britt berättade Spel-Arvid hur han i sin ungdom startade ett eget dansband, Arvids Kvartett omkring 1930, varefter det blev större band, bl. a. Swings Kapell, mycket populär på dansbanorna runt om med både gammeldans och schlagers på repertoaren. Intresset för folkmusiken tog dock överhanden och 1950 blev Arvid riksspelman i Stöde, Medelpad.

1952 bildades Nyköpingshus Spelmansgille och Arvid var en av tillskyndarna. 1975 fick han välförtjänt Nyköpings Kommuns Kulturstipendium och 1980 Trosas Folkdansgilles stora silvermedalj. Utmärkelser har ytterligare lagts för hans fötter och han är väl värld alla berömmande ord om hans sätt att traktera sitt instrument fiolen och de melodier han komponerat, framhåller Sol-Britt Sundvall och fortsätter:

"Vi satt och pratade omkring några av Arvids låtar och ett par han hade lärt sig från andra spelmän. Arvid berättade då om sin barndom, och hur han ofta besökte sin farmor.

– Hon bodde i Hagstugan i Lästringe i utkanten av Sillesskog. Hennes make och hon hade haft ett torp under Gärdesta som hette Lillvik. När hon blev gammal fick hon sitta på undantag och fick lite hjälp från Gärdesta. Jag minns att hon aldrig hade haft några pengar. Då jag var i tioårsåldern fick hon sin första pension, två kronor i månaden, och det var hon väldigt glad över. Så småningom ökade pensionen till tio kronor och hon kände sig nästan rik. Jag var ofta hos henne. På vinden hade hon en massa skolböcker och andra saker, för hon hade haft fosterbarn från barnhuset i Stockholm. Det var nämligen så, att på den tiden skulle ovälkomna barn från de besuttna gömmas undan. Hon hade tagit hand om två barn, en pojke och flicka, och de hade fått en hel del böcker. Jag satt på vinden och läste så fort jag kom åt.

Min farmor var väldigt liten till växten och hon fick arbeta mycket hårt, så gott som hela dygnet, när hon var yngre. När hon blev trött så satte hon ihop två stolar och la sig på stolarna och sov i tio minuter, en kvart och sen jobbade hon igen. Ibland sjöng hon för mig. Var det en visa som hade en oförsämd text, då

tog hon upp förklädet och höll det framför ansiktet så att jag inte skulle kunna se hur hon såg ut, när hon sjöng de där grova och opassande orden.

Omkring 1925 kom jag i kontakt med Bergström (A.F. Bergström, Tystberga s:n), Han var väldigt intresserad av mig, när han hörde att jag också spelade fiol. Ofta när jag var på väg hem från arbetet stod han utanför och väntade på mig. Då måste jag hem till honom för han hade kommit på en gammal bit. Jag var inte särskilt intresserad av folkmusik just då. Han spelade mest dansmusik och slagdängor, det tyckte jag var mycket roligare, men jag lärde mig också en hel del av honom. Han var mycket rolig och hade fin humor.

Han spelade bl. a. en gökpolska. Han kunde inte spela flageolettoner, för han hade ringfingret skadat. Så när han spelade denna polska så gol han i stället. Det såg väldigt skojigt ut för han hade långt vitt skägg, och när han gjorde sig i ordning för att gala blev det ett runt håll i skägget. Han spelade för Gustaf V i Malmköping en gång, bl. a. den här Gökpolskan, och då gol han också. Efteråt tackade kungen de gamla spelmännen och sa till Bergström:

– Det där gjorde du bra.

– Ja, men ers majestät, ja var liksom lite skrövliger i halsen. (Han kunde inte gala riktigt som han brukade göra).

Kungen vände sig då till uppvaktningen och sa:

– Skrövliger, vad är det för något?

1952 var första gången jag deltog i Hembygdsdagarna i Vilhelmina. Det var en upplevelse att komma dit, det var så annorlunda mot vad jag var van vid här nerifrån. Det var väldigt trevligt och man kände sig välkommen bland spelmännen. Det var ett sextiototal spelmän som deltog, men bara två från Södermanland. Högpunkten på festligheterna var ett hembygdsbröllop som hembygdsföreningen bekostade. Till, detta bröllop spelade vi och ledare var Jon Erik Öst. Jag kände honom sedan en längre tid, och han tyckte det var trevligt att det kom folk från så långt nerifrån Sverige. Vi blev betraktade lite som utlänningar, så de tog det lite försiktigt med oss. En av pojkarna däruppe minns jag särskilt väl, Fritz Nystedt, en väldigt duktig spelman. Han bodde utanför Lycksele och reste senare till Amerika.

Han sa inte 'du' till mig, jag var nämligen lite äldre. Så råkade han säga 'du' en gång. Han bad då om ursäkt och sa:

– Ja, här står jag och duar ner er.

Jag försökte förklara för honom att här nere var det inte några ceremonier utan man sa 'du'.

(Sundvall Sol-Britt. Sörmlandslåten nr 1 1981)

Ludvika Tidning skrev den 11/12 1980 med anledning av Arvids besök i Söderbärke vid en spelmansstämma därstädes:

”I slutet av juli i år låg 'Spel-Arvid' Karlsson och hans kompisar från Nyköpingshus Spelmansgille på Tolvsbo värdshus på träningsläger. Samtidigt passade man på att göra en skiva med Arvids låtar och ett gästspel i Söderbärke parken i samband med spelmansstämman där de blev stora publikfavoriter. Inte minst 'Spel-Arvid'.

I dagarna har den skiva, som Stig Sjöberg spelade in i lagår'n på Tolvsbo, kommit ut till stor glädje för de folkmusikvänner i bygden som sedan länge frågat efter den.”

Signaturen Håson skrev en artikel i Södermanlands Nyheter den 27/9 1974:

”Kärt barn har många namn. Vår kommuns färgstarke och välkände riksspelman Arvid Karlsson t.ex. Vem har inte hört talas om Spel-Arvid eller Fiol-Arvid? Och han fortsätter även som nyvorden pensionär att bli uppmärksammas. Var skulle det ske, om inte på spelmansstämmor och i andra musikaliska sammanhang. För en tid sedan på en sådan stämma i Sala upptäcktes han av en välkänd musikkritiker och fick mycket beröm. Kritikern placerade honom närmast Pål-Olle från Rättvik, den främste i vårt land vad det gäller att fritt och direkt vid framförandet spela och komponera en andra stämma. Spel-Arvid är alltså rikstvåa. Konsten består däri att andrastämman skall vara en självständig melodi och när stycket går i repris skall den skicklige spelmannen servera en helt ny andra stämma. Den sällsynta konsten behärskar alltså Spel-Arvid. Frågan är dock om inte Spel-Arvid borde placeras före Pål-Olle. Lokalpatrioterna i Dalom får ursäkta. Det är nämligen inte nog med att han visar prov på utomordentlig musikalitet och kompositionsförmåga vid sina framträdanden. För några år sedan råkade han ut för en olycka som maskinsnickare. Han miste ett halvt finger på vänstra handen – rena katastrofen för en fiolspelare. Han

skaffade sig då en nyckelharpa samt byggde om en fiol för 'högerspel'. Nyckelharpan lärde han sig traktera men att vända väderstreck på fiolen gick inte bra. Då satte han i gång igen på det gamla invanda sättet – ett halvt finger kort – övergick till att spela andrastämman, vilket han nu lyckas med i det närmaste till fulländning. Gör om det, den som kan.

– Jag var inte gammal när jag började spela tillsammans med Bergström. (Axel Fredrik Bergström från Tystberga).

– 0, vilken fin spelman han var. Jag blir riktigt varm om hjärtat, när jag tänker på honom.

Den vackra Tystbergavisan är känd land och rike över. Sörmlandsspelmännens grand old man Gustaf Wetter i Katrineholm har under sina forskningar kommit fram till att denna visa upptecknats i hela 48 varianter över hela Sverige. Tystbergavisan har försetts med text av flera personer. Spel-Arvid kommer ihåg Bergströms egna ord till visan:

Lycklig den ungdom som slipper att tjäna
utan kan få vara hemma hos sin far och sin mor.

Det finns också en text av Lisa Engman i Flen och en av Trosa Ottosson, maka till Stensunds folkhögskolas förste rektor Jan. Hon kallade den för 'Sörmlandsvisan' och den sjunger man ännu i dag ofta på Stensund.

Det finns inte så många harpolekare i Sörmland ännu, men Spel-Arvid är en av dem. Han har ett fint instrument, byggt av Sjösa-Kalle i Södertälje. Såväl Södertäljekringlan som stadens kyrktorn pryder harpan.

– Jag köpte nyckelharpan när jag råkade ut för olyckan med fingret, för då trodde jag det var slutspelat på fiolen, säger Spel-Arvid. Det är naturligtvis lättare att spela rent på harpan, som har givna toner, men det tar sin tid innan man hittar rätt på knavarna. Och för övrigt flera år innan man får riktig ton i instrumentet.

Spel-Arvid anser att Sörmland har en mycket rik musikskatt och ligger mycket väl till ifråga om uppteckningar. Själv komponerar han flitigt och tillika tecknar han upp en hel del gamla låtar. Att Dalarna och Hälsingland i det här fallet helt skall dominera våra radio- och TV-medier tycker han inte är rätt. Det finns mycket att hämta i 'Den sköna lustgården'.

Han gläder sig storligen över den renässans som nu genomsyrar folkmusiken.

Skaran av unga spelmän blir större för vart år. Även när det gäller musikundervisningen i skolorna har där folkmusiken vunnit insteg på senare tid; och musikintresset sprider sig på detta sätt även till unga musikutövers föräldrar. Den nu pensionerade riksspelmannen ser därför mycket ljust på framtiden.

Spel-Arvid har många hundra låtar i sin skalle. Men han nöjer sig inte med enbart musiken. Han kan också många texter och han är en god sångare. Han kan t ex berätta om hur det gick till, när han som tioåring hörde sin mormor sjunga en brudmarsch från Lästringe. Hon ansåg den vara mycket omoralisk (i själva verket var det tvärtom) och drog därför förklädet över ansiktet ibland under framförandet av sången. Spel-Arvid har självfallet tecknat upp melodin och så här lyder texten:

Se hur bruden kommer dragandes
jag tror väl hon är havandes.
Kära pigor, ni aktar eder väl,
så att ni inte kommer i samma besvär?

Och Bergströms steklåt från Tystberga är naturligtvis på bred sörmländska:

Nu så kommer steka,
nu så kommer steka,
skarpa knivar te skära'na mä,
skarpa knivar te skära'na mä.

Spel-Arvid har inga fritidsproblem som pensionär:

– Har man en gång fångats av folkmusiken, släpper man den aldrig, säger han. Jag spelar nästan dagligen, men man behöver ju inte alltid traktera instrument, man har ju musiken inom sig.

Talade och sade en äkta riksspelman – Pål-Olles like ifråga om andrastämman.”

KARLSSON KARL AUGUST fiol

Torpare från Korsudden, Nynäs, Ösmo s:n.

Född 21/1 1867 i Korsudden, Ösmo s:n.

Son till torparen Carl Gustaf Carlsson och Anna Sofia Larsdotter.

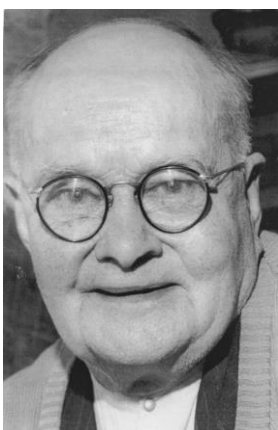
Gift med Matilda Charlotta Andersson.

KARLSSON KARL DAVID fiol

Lantbrukare och fjärdingsman från Råby Rekarne, Torshälla.

Född 25/6 1882 i Östra Kolsta, Råby Rekarne s:n.

Son till lägenhetsägaren Karl Olof Persson och Augusta Charlotta Karlsson.

Gift med Alma Andersson.

Han lärde sig spela av Karl Olof Olsson i Strömsdugan, Råby Rekarne s:n, och de flesta melodierna han spelar har han efter denne.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Hela familjen Karlsson är mycket musikalisk och tre av sönerna spela fiol. En av dem är därjämte fiolbyggare.

Tillagt 2010-08-17, minnesord över David Karlsson:

Kyrkvärden David Karlsson, född 25/6 1882, avled 1/1 1955

Efter en kort tids sjuklighet avled på nyårsdagen kyrkvärden, f. fjärdingsmannen Karl David Karlsson, Öster-Kolsta, Råby-Rekarne.

Med David Karlssons bortgång förlorade Råby-Rekarne socken och bygden i övrigt sin starke man och tidigare allt i allo. David Karlssons namn och gärning är fast förknippat med hemsocknens kommunala och kyrkliga liv.

Bland mängden av kommunala och kyrkliga förtroendeuppdrag som under årens lopp lades på hans axlar kan nämnas ordf. i konununalnämnden, ordf. i fattigvårdsstyrelsen, ordf. i barnavårdsnämnden och pensionsnämnden, led. av skolrådet och taxeringsnämnden m.m.

Den kyrkliga verksamheten och församlingslivet låg honom även varmt om hjärtat. Sålunda var han sedan tjugotalet år tillbaka ordf. i Råby-Rekarne församlings kyrkostämma. Uppdraget som kyrkvärd föll även på hans lott vid faderns frånfälle för närmare tre årtionden sedan.

Hans mångsidiga intressen räckte även till för ungdomen och idrottsrörelsen i hemsocknen. När Rekarne GoIF bildades var han med i den första styrelsen och har under årens lopp tillhört föreningens stödjande krafter i olika avseenden.

Under sin krafts dagar uppehöll han i c:a tjugo år tjänsten som fjärdingsman i socknen, en befattning som han med stor heder skildes från när denna tjänst på grund av omorganisationen upphörde på 1930-talet.

Hans gagnande gärning i det allmännas tjänst uppmärksammades även på högre ort och vid kommunsammanslagningen 1951, då han av åldersskäl lämnade sina kommunala uppdrag, erhöll han den kungliga guldmedaljen i femte storleken med inskriptionen "För medborgerlig förtjänst".

David Karlsson var en färgstark personlighet och något av socknens klockarfar. Han var den som allt ordnade. Hans öppna och redbara väsen, hans oräddhet och stora hjälpsamhet grundlade det goda anseende som hans mångåriga oegennyttiga gärning bland bygdens folk alltmånga befäste. Med sitt skarpa intellekt, parad med en hjärtgod humor hade han mindre svårigheter än de flesta att övervinna hindren. Hans slagfärdighet och utomordentliga minnesgodhet gjorde honom till en fruktad debattör. Han var den genuina bondebygdens representant, måhända den borne lokalpatrioten, men känslan för hembygden gjorde honom aldrig till egoist. Han respekterade andras synpunkter och positionen som socknens främste talesman steg honom icke åt huvudet. Han förblev den enkle lantmannen och hans rättspatos och medkänsla för nödlidande medmänniskor förskaffade honom den obestridliga popularitet som han med

rätta åtnjöt i alla läger. David Karlsson var född i Råby-Rekarne socken den 26 juni 1882. Närmast sörjande är fem söner.

KARLSSON KARL EDVARD, ”KALLE I NÄSSTUGAN” fiol

Torpare från Skogsborg, Stora Malms s:n.

Född 15/2 1874 i Nässtugan, Stora Malms s:n.

Son till torparen Carl Johan Jansson och Hedvig Charlotta Larsdotter.

Död 1937.

Gift med Anna Vilhelmina Karlsson.

Han började spela fiol redan som barn. När han var omkring tolv år gammal kom en kringvandrande spelman vid namn Höggren till Karlssons föräldrahem, och av honom lärde han sig en del melodier. Höggren, som var från Ringarums s:n i Östergötland, brukade under sina vandringar lära upp pojkar som hade lust att ägna sig åt musiken. För detta betingade han sig fritt uppehälle på de ställen eleverna bodde. Enligt Karlssons utsago, skall Höggren ha varit ganska skicklig på fiolen – bland annat spelade han med ,förkärlek den s k Liv-Anders polska av Esser – men hade inga förstämsmelodier i sin repertoar.

Karlsson brukade i sin ungdom spela vid midsommarfesterna på Eriksberg.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Gustaf Wetter berättade att Karlsson höll stråken på mitten och hade en mycket säregen stråkföring, när han spelade polskor.
(Wetter Gustaf, Sörmländska låtar)

KARLSSON KARL ERIK fiol

Statdräng vid Gripsholms ladugård, Kärnbo s:n.

Född 11/3 1854 i Trädgårdstorp, Kalmar s:n, Uppland.

Son till arbetskarlen Carl Fredrik Carlsson och Maria Nordstedt.

Gift med Anna Maria Eriksson.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

KARLSSON KARL JULIUS fiol

Hemmansägare och nämndeman från Dillnäs by, Dillnäs s:n.

Född 15/8 1880 i Dillnäs by, Dillnäs s:n.

Son till hemmansägaren Lars Erik Carlsson och Kristina Albertina Larsdotter.

Han lärde Karl Axel Johansson spela fiol. Trakterade även dragspel.

CARLSSON CARL MAGNUS fiol

Lantbrukare från Skogstorp, Västra Vingåkers s:n.

Född 9/2 1838 i Skedevi s:n, Östergötland.

Död 18/11 1918.

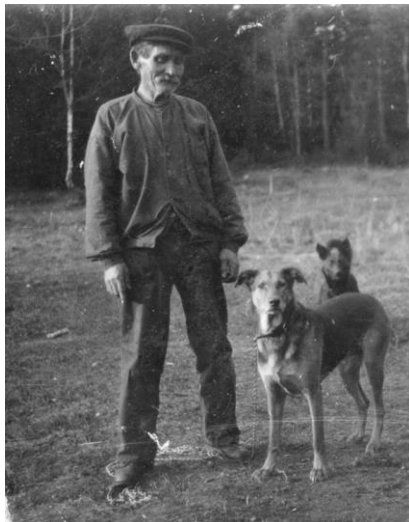
Gift med Brita Ersdotter.

Han tillhörde en släkt med spelmanstraditioner. En son till honom, Gottfrid Carlsson samt en sonson har tillhört SSF.

Västra Vingåkers Brudmarsch kallades av äldre spelmän alltid Skogstorpens Brudmarsch, men av vilken anledning är ej känt.

(Ur anteckningar i SSF:s arkiv i GW-stugan, Malmköping)

KARLSSON KARL OSKAR, "JAKOBSBERGEN" fiol

Snickare från Jakobsberg, Grödinge s:n.

Född 15/7 1861 i Marieberg, Grödinge s:n.

Son till spelmannen och skogvaktaren Nils Fredrik Carlsson och Stina Lotta Langman.

Död 6/6 1948.

Han var gift men hustrun vistades på annan ort.

Han var under större delen av sin levnad bosatt vid Jakobsberg, en liten stuga som ännu finns kvar.

"Jakobsbergen" som han kallades, var känd långt vida omkring som mycket originell. En tusenkonstnär var han; fiolbyggare, urmakare, cykelreparatör, murare, sotare och han visste allt om väder och vind och han kunde hjälpa till då något kreatur blivit sjukt m.m.

Hans spelmansgärning inskränkte sig till musicerande i hemmet och den allra närmaste bekantskapskretsen. Hans repertoar har ej kunnat spåras, ej heller någon av de fioler han förfärdigade. Han ligger begravd på Grödinge kyrkogård.

(Ur anteckningar i SSF:s arkiv i GW-stugan i Malmköping)

KARLSSON KARL OSKAR, "SKYRTORPAREN" fiol

Hemmansägare från Skyrtorp, Gåsinge s:n.

Född 29/5 1882 i Skyrtorp, Gåsinge s:n.

Son till hemmansägaren Karl Olof Olsson och Katarina Charlotta Olsson.

Död 1974.

Gift med Edla Dorotea Larsson.

– Jag har spelat fiol sedan jag var 16 år men aldrig lärt mig 'tyda' noter. När jag var 70 började jag komponera, nu är jag snart 80 och komponerar

fortfarande. Visserligen är jag gammal, men jag är ganska livlig av mej och den senaste låten jag gjort är en marsch kallad "Enslingen på Avlaskäret". I enslingen identifierar jag mig själv. Jag bor ju ensam i min stuga utan möjligheter att få fruntimmer i huset.

Det är den i östra Sörmland välkände Skyrtorparen Oskar Karlsson som berättar. Han har i över 60 år glatt folk på danser och fester med sin fiolmusik.

För några år sedan sålde han sin gård Skyrtorp och komponerade i samband därmed Avskedsvalsen. Den allra första låten gjorde han till sin egen 70-årsdag, det blev valsen En afton vid Skyr sjöns strand.

För ett par år sedan skulle bygdens församlingshem invigas. Kyrkoherde Gustaf Lundén bad Oskar Karlsson komponera något till högtidligheten. Resultatet blev En morgon när jag vaknade. Den handlar om ett par näktergalars kamp för tillvaron. Hr. Karlsson spelade upp både den och andra kompositioner, inför den stora invigningspubliken med biskopen i spetsen.

Gården Skyrtorp gick i arv i hr Karlssons släkt i fyra generationer. När åldern tog ut sin rätt måste han dock sälja den. Avskedsvalsen blev givetvis under sådana förhållanden rätt vemodig.

(Folket den 6/10 1961)

Oskar Karlsson erövrade 2:a pris vid spelmansstämman i Flen 1911.

Så sent som på 90-årsdagen tog han fram fiolen och föredrog sina låtar för anhöriga och vänner.

CARLSSON KARL UNO fiol

Arrendator från Dambro Sparreholm, Hyltinge s:n.

Född 25/2 1893 i Lundås, Edebo s:n, Uppland.

Son till befallningsmannen Carl Johan Carlsson och Anna Ottiliana Henriksdotter.

Gift med Elna Elisabeth Jansson.

Inför hans 70 årsdag skrev Katrineholms-Kuriren:

”Redan i sjuårsåldern kom Uno Carlsson med föräldrarna från födelsebygden Edebo i Roslagen till Ekeby i Halla s:n. Efter avslutade skolstudier bl. a. vid Åsa folkhögskola, kom han som ung till SKF i Katrineholm som förrådsbokhållare. Men lantbruket, som han var uppvuxen vid, drog honom snart tillbaka till jordenäringen. Han har brukat flera gårdar i Gryt och Hyltinge: Kalkkärr och Brunnsäter i Gryt, samt Tuna, Koveta och Dambro i Hyltinge. För lantbrukaren Uno Carlsson har det stått som det viktigaste, att få fram en fin kreatursbesättning, och det har han lyckats hundraprocentigt med.

Till de allmänna uppdrag han beklätt hör kassörskap i RLF i femton år, ordförande i hälsovårdsnämnden i fyra år, inkvarteringsledare inom civilförsvaret. Han är också medlem av hästuttagingsnämnden och ombud för länets brandstodsbolag.

Det var en sida av jubilaren, men en annan finns och det är spelmannen och hembygdsvårdaren. Sedan många år är han medlem av Södermanlands Spelmansförbund och en verksam ordförande i Malmabygdens Spelmanslag. Det är inte många hembygdsfester i trakterna där Uno Carlsson inte varit med i spelanslåten. Kanske är det hans lyckligaste stunder, när han får lägga fiolen, som han började spela på redan som tolvåring, tillrätta under hakan. (Katrineholms-Kuriren den 23/2 1963)

CARLSSON KNUT VILHELM fiol

Arrendator från Nytorp el. Nysätter, Helgona s:n.

Född 21/5 1893 i Östergården, Bergshammars s:n.

Son till brukaren Karl Gustaf Larsson och Anna Sofia Andersdotter.

Gift med Elsa Maria Carlsson.

Knut började spela fiol i 8-årsåldern för Karl Eriksson ”Blinda Kalle” i Stigtomta och han har lärt de flesta låtarna av honom.

Så berättade han för arkivarie Märta Ramsten då hon den 9/4 1969 gjorde en inspelning med honom och han på sin fiol spelade de gamla låtarna. Knut berättade vidare att han hade tre äldre bröder, som också spelade, och han fick följa med dem och spela på danser så snart han slutat skolan.

Han bodde i Bergshammar till år 1924. Var sedan lantbrukare i Helgona i 21 år innan han flyttade till Nyköping år 1915. Han började spela i Nyköpingshus Spelmansgille 1953, men spelade sedan mest i pensionärsföreningen. Hans hobby, utöver musiken är att måla tavlor. Han är inte notkunnig. (SVA acc. nr. 404-405)

KARLSSON LARS JOHAN fiol

Arrendator från Öja, Stora Malms s:n.

Född 16/3 1863 i Kavlinge, Stora Malms s:n.

Son till hemmansbrukaren Carl Erik Pehrsson och Johanna Jonsdotter.

Gift med Ida Sofia Karlsson.

En polska efter honom ingår i G. Wetters samling Sörmländska låtar som nr 528. Rikard Larsson spelade polskan.

– Så där go´ som Lars Johan blir du aldrig, sa Rikards far till sonen. Och ända upp i ålderdomen kom Rikard ihåg dessa föga uppmuntrande ord och det ringa intresse för sonens spel, fadern visade. Men Lars Johans spel slog tydligen an.
(Wetter G. Sörmländska låtar)

KARLSSON LINUS VITALIS fiol

Överskötare vid Sundby sjukhus, Strängnäs.

Född 6/7 1885 i Kovesta kvarn, Hyltinge s:n.

Son till pigan och spelmansdottern Maria Albertina Lindgren.

Han började spela fiol vid 10 års ålder och lärde sig så småningom genom självstudier att läsa noter. Sina musikaliska anlag torde han ha ärvt från modernesidan, ty morfadern soldaten Erik Edvard Lindgren var fiolspelman.

Då Karlsson var ett år gammal flyttade föräldrarna till Gryts s:n, där det fanns gott om spelmän, från vilka han torde ha rönt inflytande. De mest framstående av dessa voro, enligt Karlsson, skomakaren Magnus Rydberg, lantbrukaren Eriksson, färgare Vahlström i Gryt – vanligen kallad Färgaren, inflyttad från Dunker, vidare byggnadssnickaren Björklund – en mycket anlitad spelman, Axel Höglund, på Överby gård Hyltinge samt

förre regementsmusikern Holtz i Björnlunda.

Karlsson har själv komponerat en del melodier, hambopolskor, valser och gånglåtar samt en marsch till sin dotters bröllop år 1935.

(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

KARLSSON MARIA MATILDA se LINDBLOM MARIA MATILDA

KARLSSON NILS FREDRIK fiol

Skogsvaktare och torpare från Nyboda, Grödinge s:n.

Född 6/6 1825 i Hästhagen, Grödinge s:n.

Son till skatteåboen Carl Larsson och Maria Olofsdotter.

Död 8/4 1913.

Gift med Stina Lotta Langman.

Han bebodde och brukade torpet Nyboda i Grödinge från år 1871 och sedan under en lång tid av sin levnad. Avled på fattiggården i Grödinge.

Han spelade på en fiol försedd med mekaniska stämskruvar. Tyvärr har intet av hans repertoar bevarats, inte heller några minnen av hans sätt att spela.

(Ur anteckningar ingående i SSF:s samlingar i GW-stugan, Malmköping)

KARLSSON PER ALLAN fiol

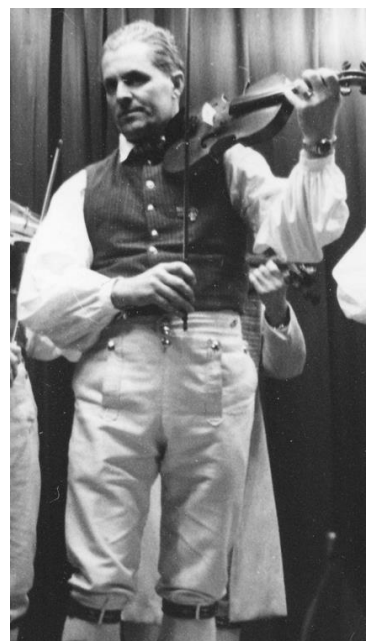
Verktygsslipare från Gröndal Bie, Floda s:n.

Född 13/6 1911 i Stora Malms s:n.

Son till kullagerarbetaren Johan Henning Karlsson och Ester Lovisa Andersson.

Gehörspelman men även notkunnig. Folkdansspelman. Deltog i SUR:s resa till Spanien och Frankrike 1953 (Biarritz och Pamplona), samt med SSF:s resa till Finland 1954 och med SGU till Tyskland 1955. Tilldelades Zornmärket 1954.

(SUR:s spelmansregister)

KARLSSON RAGNAR nyckelharpa

Riksspelman från Stockholm.

Född 23/10 1904 i Edeby gård, Helgarö s:n.

Son till spelmannen och trädgårdsmästaren August Karlsson och Lydia Sandström.

Gift med Lisa Johansson. Ragnar Karlsson är en av de mera framträdande harpspelarna i vårt land.

Instrumentet i hans väldiga nävar tycks vara en del av honom själv, och när han står framför sin publik och låter stråken leka över spända strängar och fingrarna dansa över knavarna, då flyger låtarna som jublande fågelkvitter ur hans harpa, och hans kraftfulla gestalt lik den gamla eken, står stadigt på krumma ben medan ett skimmer av glädje skönjes i hans eljest allvarliga ansikte.

Ragnars kusin, den lika framstående harpolekaren Gösta Sandström berättar att Ragnar började spela fiol redan som barn, men när han i slutet av 1940-talet kom i kontakt med nyckelharpan övergick intresset mer och mer till detta instrument. Förebilden var som för så många andra Eric Sahlström.

Gösta Sandström, Täby och Ragnar Karlsson, Stockholm

Ragnar Karlsson är och har varit flitigt verksam inom Stockholms Spelmansgille och som spelman på Skansen under många år. Han är medlem i såväl Sörmlands som Upplands spelmansförbund, vars högsta utmärkelser han erhållit, medlemsmärket i guld för utomordentlig gärning inom respektive landskaps folkmusik. År 1971 erövrade han Zorns spelmansmärke i silver och blev därmed Riksspelman. 1983 erhöll han samma märke i guld.

(Brev från Gösta Sandström till förf. 1984)

KATTRINÄ I KLÖVHÄLLA se RINGMAR EDIT AMANDA

KJELLBERG ANDERS GUSTAF fiol

Snickare från Berga Gustafsborg, Bogsta s:n

Född 21/1 1849 i Bälinge s:n enligt Frustuna Kattnäs församlings husförhörlängd men kan ej återfinnas i Bälinge församlings födelsebok.

Död 29/7 1916.

Gift med Maria Charlotta Andersson.

En vals som Kjellberg brukade spela ingår i G. Wetters Sörmländska låtar som nr 241.

Kjellberg hade tidigare varit torpare. Vid sidan om sin snickargärning var han också en anlitad murare enligt pastorsämbetet i Frustuna-Kattnäs församling.

KJELLBORG ROBERT LUDVIG fiol orgel

Organist, klockare och skolmästare från Fogdö s:n.

Född 1/3 1801 i Skänninge.

Son till kapten A.J. Kjellborg och Beata Sophia Petré.

Död 1/11 1859.

Gift med Brita Magdalena Boman.

Han lärde sig spela fiol av Jonas Herlin, Fogdö.

K.P. Leffler berättar om spelmän från norra Södermanland:

”Men allt hvad traktens infödda spelmän haft att bjuda, har varit liksom spridda strålar från en mäktig ljuskälla, den bortgångna storheten, klockaren och fiolspelaren Robert Ludvig Kjellborg i Fogdö, hvilkens väldiga repertoar till stor del bevarats av gamle Pehr Eriksson i Granlunda, som varit Kjellborgs lärjunge och fortfarande hyser en nästan dyrkande beundran för sin läromästare.

Kjellborgs repertoar hade bildats under särskilda omständigheter, som satt sin prägel på densamma.

Under mitt uppteckningsarbets fortgång fann jag snart, att ovanligt många melodier spelades i b-tonarter och ett många äldre spelmän hade sina fioler för lågt stämda. Båda dessa omständigheter tydde på inflytande från b-klarinet. Ty en fiolspelare, som ’tar efter’ en klarinetblåsare, lär sig naturligtvis hans stycken i samma tonart, som de hafva vid föredraget, det är beträffande b-klarinet vanligen F- och B- samt ibland Ess-dur. Och den som brukar ackompanjera eller, som det heter på spelmansspråket, sekundera b-klarinetist brukar gärna ha sin fiol nedstämd ett helt tonsteg vid ackompanjemang. När sedan en yngre fiolspelare tar efter en äldre, stämmer han givetvis sin fiol efter dennes. Och så behålles den låga stämningen på en trakt äfven en tid efter klarinetblåsarens försvinnande, till nya inflytelser rätta förhållandet.

Då nu inga klarinetblåsare mera finnas i denna trakt, jag undersökt, och enligt uppgifter från olika håll äfven förr voro högst sällsynta, började jag, sedan jag konstaterat Kjellborgs inflytande på spelmansrepertoaren, att hos honom söka efter förklaringen till företeelsen.

Och det befanns då, att Kjellborg, som före midten av århundradet varit en i hela trakten flitigt anlitad fiolspelare, från början lärt sin konst af en fiolspelare Jonas Herlin från Kungsberga, Fogdö, hvilken i århundradets början varit vida omkring och spelat tillsammans med flera spelmän från olika håll, samt bl.a. varit mycket i Trögd i Uppland. Men Trögds härad är än i dag klarinettrakt, från hvilken jag upptecknat en stor samling melodier efter olika klarinetblåsare. Åtskilliga af dessa melodier ha också återfunnits bland Kjellborgs.

Alla de äldre spelmännen hade melodier ur Kjellborgs-Ericssons repertoar. En av dem förklarade – på min fråga, hvarföre han spelade så mycket i B-dur, som är en så svår tonart på fiolen – att ’det nog ej vore så många, som spelade i så svåra tonarter, men att han tyckte om att spela i F- och B-dur, därför att det var sådan klar effekt i tonen hos dessa tonarter. Det befanns emellertid, att hans försmak för den klara effekten var tomt skryt – han hade helt enkelt fått med af Kjellborgs repertoar.

En annan spelman svarade däremot på samma fråga helt uppriktigt, att han lärt sig sina melodier efter klockar Björkström på Öfverselö, och att denne brukat spela mycket i b-tonarter. Denne Björkström, som dog för några år sedan, uppgifves också ha spelat många af Kjellborgs stycken och en tid ha spelat tillsammans med Kjellborg.

Så torde man i dessa polskor och gammelmålor i F och B, som uppträda till stort antal i min samling, kunna åtminstone delvis finna en återklang från en äldre västuppländsk repertoar. Denna samling och min samling från Trögd, hvilken snart utkommer i Svenska landsmål, komplettera därför hvarandra. Det är också att märka, att Trögdsbans lynne ej är den vanliga uppländingens utan har starkare tycke av det nordsörmländska, och att hans dialekt är skild från all vanlig 'uppländska' och besläktad med nordsörmländska dialekter. Så har utbyte av impulser skett mellan dessa trakter med sjön såsom utbytets förmedlare.

Kjellborgs repertoar synes ej ha sträckt sig ned till Dunker, ty hos mina spelmän därifrån har jag ej återfunnit hans melodier. Dessa spelmän ha fått sina stycken från en klockare Ahlström.”
(Leffler K.P., Folkmusik från Norra Södermanland. I. Stockholm 1899)

KJELLGREN KARL ERIK fiol

Fabrikör från Häringe, Sködinge s:n.

Född 23/9 1845 i Kjölstå, Sködinge s:n.

Son till hemmansbrukaren Anders Jansson och Beata Maria Ersdotter.

Död 18/9 1933.

Brodern August Andersson var också en duktig fiolspelman.

Kjellgren var en av Widmarks många elever. En stor mängd noter efter Kjellgren har som gåva överlämnats till SSF av Kjellgrens sonson Gösta Kjellgren från Sködinge.
(Sörmlandslåten julen 1969)

Kjellgren var fabrikör vid Nylunds snickerifabrik, Häringe, Valla i Sködinge s:n.

KLAS I VIKÅ se LUNDQVIST KLAS AUGUST

KOLAR-KALLE se JANSSON KARL FREDRIK

KOLTORPEN fiol

Oidentifierad spelman från Frustuna s:n.

Karl Albert Blomqvists far Karl August hade lärt sig en del melodier av Koltorpen.

– Koltorpen tala di mycke om, han hade lärt spela å Näcken.
(ULMA acc. nr. 7481)

KORNBON se ANDERSSON ANDERS PETTER

KÄLLMAN GUSTAF ALFRED sång

Torpare från Horsvik, Tystberga s:n.

Född 25/5 1867 i Hånö, Bålinge s:n.

Son till statdrängen Jonas August Källman och Johanna Carolina Söderlund.

Död 5/11 1949.

Gift med Anna Dorotea Sundberg.

Sveriges Radio gjorde en inspelning med honom år 1949, samma år han dog, där han sjunger sina gamla visor från Södermanland.
(Märta Ramsten SVA)

KÄLLSTRÖM ADOLF FREDRIK fiol

Arbetare från Morjanå, Västra Vingåkers s:n.

Född 17/4 1873 i Morjanå, Västra Vingåkers s:n.

Son till mjölnaren Pehr Källström och Anna Christina Larsdotter.

Källström lärde sig spela på en fiol som han själv förfärdigat. Hans repertoar utgjordes huvudsakligen av nyare dansmelodier som polkor, mazurkor o dyl och melodier av äldre typ såsom polskor etc har han ej lagt an på.

Brodern Gustaf Theodor var också fiolspelman.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Uppteckningar i Andersson Olof, Sörmländska låtar.

Uppgifter 2012-04-15 från Inger Ullvin, Köping:

Adolf Fredrik Källström bor i Morjanå mjölnarbostad när han föds 1873-04-17. 1880 flyttar familjen till Hällbacken och 1885 flyttar de till Östra Vintergate soldattorp. Hans mamma dör när han bara är 13 år. 1890 gifter hans pappa om sig och de flyttar till Låtra. 1891 flyttar Adolf Fredrik till Kungsholmen. 1899 finns han i Vankiva i Kristianstads län. Han gifter sig med Karin Bondesson i Västra Vingåker 1899 och de bor i Vankiva fram till 1901 då de flyttar tillbaka till Kärrtorp i V. Vingåker. 1903 flyttar de till Katrineholm, Smedjeg. 73. 1911 köper han Kristinelund nr 1 (Prinsgatan 13). 1933 blir Adolf Fredrik Änkling. Han dör 1948-06-17 i Katrineholm.

Adolf Källström och Gustaf Theodor Källström.
Foto från Inger Ullvin 2012.

KÄLLSTRÖM GUSTAF THEODOR fiol

Dräng från Morjanå, Västra Vingåkers s:n.

Född 22/4 1862 i Ripsa s:n.

Son till mjölnaren Pehr Källström och Anna Christina Larsdotter.

Hans bror Adolf Fredrik var också en omtyckt fiolspelman.
(Andersson Olof, Sörmländska låtar)

Uppgifter 2012-04-15 från Inger Ullvin, Köping:

Gustaf Theodor Källström föds i Ripsa 1862-04-22. Från 1870 bor han i Morjanå mjölnarbostad och 1880 är han dräng vid Högsjö kvarn. 1885 flyttar han till Stockholm och 1891-12-26 gifter han sig med Hilma Bergström i Österåker. De bor i Stockholm några år innan de 1894 flyttar till Skogbokvarn i Österåker. Där är Gustaf Theodor mjölnare. 1897-02-19 dör han, bara 34 år gammal och Hilma blir ensam med tre små barn.

EFTERSKRIFT

Författaren och utgåvan

Författaren, genealogen, radiomannen mm Lars Erik Larsson, föddes i Göteborg 1931. Fadern var pastor i Svenska Israelmisionen och familjen fick då och då byta bostadsort, men som vuxen blev Uppland hans hembygd. Till vardags arbetade han på Landsarkivet i Uppsala där han hade nära

tillgång till olika statliga arkiv från Uppsala, Sörmlands, Örebro, Västmanlands och Dalarnas län.

Han hjälpte många släktforskare med uppgifter och skrev många artiklar och böcker. Efter sin första bok om uppländska klockare och organister *Organister och klockare i Uppland, Svartsjö kontrakt* började han söka efter dessas elever – det låg nämligen klockare och organister att både svara för musik vid större kalas i socknen och ta emot 'nylärningar'. Resultatet av detta arbete blev boken *Uppländske spelmän under 4 århundraden* (Upplands Grafiska AB 1980, ISBN 91-970228-1-0) och han beslöt sig därefter att göra motsvarande arbete för Sörmland. Södermanlands Spelmansförbund har ett omfattande arkiv med både eget material och kopior från andra institutioner och Lars Erik Larsson gick successivt genom merparten av samlingarna och

Lars-Erik Larsson (1931 – 2006)
Foto Gösta Brandberg

kompletterade spelmansuppgifterna med biografiska data och andra uppgifter från andra källor.

Resultatet blev ett manuskript på över 550 sidor med uppgifter om mer än 700 spelmän och sångare som verkat i Sörmland – flertalet under 1800-talet eller det tidiga 1900-talet, en mindre del från 1700-talet och några enstaka var från slutet av 1600-talet. Ett fantastiskt material – men det blev aldrig tryckt - någon finansiering stod inte att finna till den omfångsrika utgåvan.

Lars Erik gick bort 2006 och fick inte uppleva att materialet äntligen (2008) publicerades – visserligen inte i tryckt form, utan på Internet, men därigenom tillgängligt för många.

Manuset har digitaliserats i sin helhet utan andra ändringar än uppenbara stavfel och smärre felaktigheter. Några enstaka förtydliganden har lagts som fotnoter. 700 spelmän och sångare är ett väsentligt antal men läsaren kommer kanske ändå att sakna några namn, men Lars Eriks urval har bibehållits – med ett enda undantag; August Widmark i Vingåker saknades. Han var 1800-talets mest kände spelman i västra Sörmland och det har givetvis inte undgått författaren. Sannolikt hade han ett separat material om storspelmannen, men av någon anledning kom det inte med i manuset. Här har en komplettering skett.

Successivt har skriften illustrerats med bilder samt utökats med fler spelmän.

Lars Eriks farfar var spelman och finns med i den uppländska utgåvan. Han hette Lars August Larsson, född 1859 i Nora och var aktiv spelman tills han gifte sig. Lars-Erik kommenterar sin egen roll: "...jag är ett av hans barnbarn. Tyvärr har jag ej begåvats med förmåga att traktera instrument, men ärvt ett levande intresse för musiken och då speciellt allmogemusiken och dess utövare både nu och i gången tid. Ett intresse som varit förutsättningen då det gällt att färdigställa denna spelmansmatrikel."